

Lucija Ljubić

Brzosušeci nad mučnom tragedijom

Mate Matišić

Balon

Redatelj:

Mislav Brečić

Teatar 2000 i Teatar Exit

Premijera:

11. prosinca 2009.

Postoje predstave koje se iščekuju s nestrpljenjem. Često su to veliki projekti u kojima sudjeluje veliki ansambl, gostuje renomirani redatelj ili jednostavno svoju popularnost zahvaljuju dobro odrađenoj promidžbi. Međutim, o *Balonu* se govorilo među kazališnim ljudima, dijelom zato što je okupio zanimljive suradnike od kojih se puno očekuje, a dijelom i zbog načina rada koji nije išao od fiksiranog teksta preko čvrsto osmišljenih glumačkih pokusa do premijere. Rezultat je izvrstan – gledalište je stalno puno, a ne manjka ni nagrada. Na Maruličevim danima *Balon* je dobio nagradu publike za najbolju predstavu, a na Festivalu glumca nagrađen je kao najbolja

Predstava koja želi biti izraz istraživanja o glumcu kao središtu svakog kazališnog izričaja – a to jest namjera *Balona* – namijenila je glumcu da glumi glumca.

Ksenija Marinković, Krešimir Mikić, Vili Matula

predstava u cjelini. Pribroje li se tome nagrade na Marulićevim danima Vilimu Matuli za najbolju glumačku izvedbu i Krešimiru Mikiću nagrada čitatelja *Slobodne Dalmacije* te na Festivalu glumca nagrada "Fabijan Šovagović" za najboljega glumca, a Ani Maras nagrada "Ivo Fici" za najbolju mladu glumicu do dvadeset osam godina, može se reći da je *Balon* stekao verificiranu reputaciju koja može biti samo dodatni poticaj odlasku u kazalište.

Mate Matišić, dramatičar koji piše malo, ali svaki put svojom novom dramom uzburka vode, dobrim dijelom i zato što ne zazire ni od kakvih tema, ne piše s povezom na očima i ne stidi se nazvati ljudske postupke pravim imenima.

Bez obzira na nagrade koje su uslijedile nakon polugodišnjeg igranja, valja se vratiti na osebnost nekolicine autora koji su sudjelovali u osmišljavanju predstave i reći zašto je ta predstava izazvala pozornost čim je došla na scenu. Najprije, riječ je o projektu u kojemu je autor dramskoga predloška Mate Matišić, dramatičar koji piše malo, ali svaki put svojom novom dramom uzburka vode, dobrim dijelom i zato što ne zazire ni od kakvih tema, ne piše s povezom na očima i ne stidi se nazvati ljudske postupke pravim imenima. Ponajviše se to vidi u njegovoj *Posmrtnoj trilogiji* koja je bez uvijanja u trima dramskim tekstovima zadržala u najboljoj temi hrvatske suvremene političke i šire društvene zbilje. Suradnika za oblikovanje svojih ideja pronašao je u glumcu Vilimu Matuli, još i umjetničkom ravnatelju Teatra 2000 koji je koproducent predstave, snažnoj umjetničkoj osobnosti koja se često pojavljuje na Exitovoj sceni, ali i u mnogim javnim apelima pokrenutima za očuvanje urbanog identiteta grada Zagreba. Redatelj mlađeg naraštaja Mislav Brečić sastavni je dio autorskog trojca koji je dramatičarska i glumačka idejna rješenja postavio na kazališnu scenu okušavši se do sada u brojnim režijama radiodramskih tekstova pa je njegov izlazak na ovu scenu svakako zanimljivo osvježenje.

Predstava koja želi biti izraz istraživanja o glumcu kao središtu svakog kazališnog izričaja – a to jest namjera *Balona* – namijenila je glumcu da glumi glumca. Ipak, dodijelila mu je još nekoliko uloga, postavila je pred njega zadatke da izvede teatar u teataru te da bude istodobno zabavan i duhovit, društveno kritičan i aktualan, još iscjeliteljski

pažljiv i sućutan, a da uza sve to ne zaboravi – biti svoj. I da ima dovoljno daha za devedeset minuta glume, da se puni i prazni zrakom već po potrebi predstave, da se transformira u brižnog supruga, prestrašenog svećenika, čaknutog policajca ili razmetljivog kriminalca građevinara. Naznačena razgranatost svakako je zahtijevala čvrstu dramaturšku ruku, a to je i dobila u Tajani Gašparović koja je i umjela i uspjela premrežiti sve rukavce radnje u razbarušenoj strukturi kakvu često imaju takvi veći suautorski projekti. Dramaturginja je scensku radnju presložila ulančavajući na prvi pogled dispartatne prizore, ali nije zaboravila pojačati spojna mjesta tako da se razabire čvrsta dramaturška struktura iz koje proviruje posvemašnja zaigranost dramatičara, glumaca i redatelja. Neuhodan zajednički život i dijete na putu između glumca i glumice pretvara se u glumčevo druženje za razonodu depresivnoj susjedi koja je izgubila dijete. To vodi u mozaik glumčevih karikaturnih tumačenja uloga pijanaca da bi se razvilo u prepričavanje neobičnog angažmana koji mu je ponudio šašavi policajac kako bi u bolnici isповjedio njegovog brata blizanca, građevinskog poduzetnika i kriminalca Šacka. Zapletanje priče toliko nabuja preljevajući se preko ruba lakrdije da je povratak u sobu s depresivnom susjedom dodatno potresan, jednako kao i pomalo sladunjav svršetak u privatnom prostoru glumačkoga ljubavnog para odakle je predstava i krenula.

Suradnja Mate Matišića, Vilima Matule i Mislava Brečića prisutna je tijekom cijele predstave na više razina iskazujući se ponajprije kao zanimljiv i gledateljima nesumnjivo poticajan poligon za smijeh zbog lica viđenog u zrcalu. S druge strane, ona pruža mogućnost za već pomalo zaboravljeno pročišćenje osjećaja o kojima je još Aristotel govorio, a u našem se kazalištu često zaboravlja. Osim toga, *Balon* je još jedan od exitovskih proizvoda koji glumca stavlja u središte, ovaj put i u izravnom i u prenesenom značenju, što stvara još jednu prigodu da glumci pokažu svu mnogolikost i interpretativnu snagu koja u iznimno popularnom formatu stilskih vježbi pruža mogućnost za iskazivanje glumačkog talenta kao i za osvajanje publike. Uspjeh predstave stoga u velikoj mjeri ovisi o gledateljskom opredjeljivanju za pojedinu razinu, a mogućnosti koje nudi dramatičaru, redatelju i glumcima umnožavaju se u različitim gledateljskim perspektivama. Žanrovska ras-

težljivost od intimne drame preko tragikomije s grotesknim elementima pa sve do dnevopolitički motiviranih prizora srodnih pučkom igrokazu i lakrdiji koja tijekom predstave proviri više puta u prizorima sa Šackom zacijelo je bila izazovna i nadasve zabavna tijekom rada na predstavi i svaki je od suradnika drukčije na nju odgovorio. Dramatičar Matišić nije propustio zasjeci u kritična mjesta hrvatske zbilje – građevinsku mafiju, neuređenost mehanizama pravne države, uzaludnost policijskog angažmana u razotkrivanju zločina, promicanje sumnjivih vrijednosti preko popularne kulture te ulogu Katoličke crkve u društvu. Zaboljelo je, kao što i inače zaboli kad Matišić kritizira, a sva je kritična mjesta dramatičar zaogrnuo grotesknim i crnohumornim elementima koji smijeh aromatiziraju jezovitošću, ali gledatelje ne ostavljaju u tom stanju, nego se brzo pretvaraju u dobroćudan i jednostavan humor. Groteskizacija smrti, omiljena Matišićeva tema, vidljiva je u Šackovu opisu naplate nedospjelih dugovanja, a čim dosegne svoj vrhunac strave prizivajući slike ruku za-

robljenih u brzosušecem betonu, tema se mijenja. Matula kao glumac Filip Štengl pokretač je druge strane predstave – one koja je posvećena položaju glumca u društvu – pa svojim sudjelovanjem u predstavi svraća pozornost ne na ubičajene i pomalo nevjerođostojne teme o glamurnoj glumačkoj svakodnevnici, nego se vraća na novija čvorišta povijesti hrvatskoga glumišta evocirajući šale Branka Gavella, prepričavajući bizarne glumačke angažmane te objašnjavajući glumačku tehniku govora i smijeha. Glumac koji se iz neugodnih situacija izvlači naučnim replikama nađe se u mnogo težoj ulozi kad mora oraspoložiti ženu kojoj je umrlo dijete. Matula svojim glumačkim nastupom u predstavi izvrsno pokazuje kako je teško glumiti kad je cilj taknuti gledatelja i pokrenuti u njemu osjećaje ili zanimanje za ljude oko sebe. Međutim, glumcu u *Balonu* to izvrsno uspijeva. Najprije je susjedu zaokupio duhovitom eksplikacijom o stupnjevima alkoholiziranosti i utjecaju na zdravo prosuđivanje, a kad je uočio da mu je uspjealo, sve se više i više razmahivao gubeći skrupule i posve se noseći u prepričavanje priče koja se brojnošću i nevjerođatnošću motiva sve brže vrtjela. Glumčeva ponesenost i susjedine povoljne reakcije učinile su da glumac svoj posao nije odradio do kraja kako valja – a tu se događa tragičan i potresan obrat atmosfere

Krešimir Mikić, Vili Matula

Ksenija Marinković, Krešimir Mikić, Vili Matula

Ksenija Marinković, Krešimir Mikić

Vili Matula

Ana Maras, Vili Matula

Matula svojim glumačkim nastupom u predstavi izvrsno pokazuje kako je teško glumiti kad je cilj taknuti gledatelja i pokrenuti u njemu osjećaje ili zanimanje za ljude oko sebe.

re. Tijekom svog nastupa Matula doživljava dojmljivo prikazanu transformaciju od napuhanog i pomalo zaboravljenog glumca koji pretenciozno raspreda o glumačkoj tehnici, koristi se trikovima u uspostavljanju kontakta s nepoznatim ljudima ne uspijevajući procijeniti s kim ima posla, preko preobrazbi i promjena uloga pa sve do posve skrušenog, nepatvorenog i toplog neverbalnog kontakta sa suprugom u epilogu predstave. Redatelj Mislav Brečić pomno je i s mnogo promišljanja dramatičarsku i glumačku razinu ugradio u predstavu nastojeći ne izgubiti ni dnevno-političku dosjetljivost ni mogućnost razrade psihološki poticajne ishodišne konstelacije, a ipak dati glumcima prigodu da se razigraju. Naglašavajući tematsku dvoj-

nost predstave i na stilskoj razini, Brečić je u realističkom modusu oblikovao prizore iz glumčeva doma i tijekom njegova boravka kod susjede, dok je u dijelovima predstava u predstavi koristio stilsku višeslojnost pretvarajući pojedine prizore u koreografirane nastupe nalik animiranom filmu ili stripu. Pa iako su sva navedena čvorišta pronašla svoje utemeljenje u predstavi, čini se da je autorski tim možda i nesvjesno dao prednost dosjetkama iz resora lokalne zagrebačke i državne hrvatske tematike koje su izazivale glasan smijeh u gledalištu, što je također jedna od konstanta Exitove produkcije. Aktualiziranje dramske situacije išlo je dotle da je i za Šackov lik iskorišten pretjerano eksploatiran primitivan muškarac dinarskog tipa (iako mu ime baš i ne zvuči dinarski) koji je izvučen iz fundusa hrvatske kazališne zbilje starije više od deset godina, a poslužio je za obračun s ikonografijom pjevača Thompsona, jednako kao što je nespretno odglumljeni svećenik omogućio refleksije o pedofiliji u Crkvi, a Štengl

kao Matula rekao je svoje o gradnji sporne garaže... I tako su se dosjetke nizale, katkad i prelazeći mjeru u količini i intenzitetu, što je svračalo pozornost s mnogo nadahnutije i vrjednije razine na kojoj je predstava funkcionirala besprijekorno zapošljavajući glumce u svakoj sekundi svog trajanja.

Krešimir Mikić svoju je glumačku vrsnoću iskazao tumačeći skromnog supruga, pomaknutog policajca i kriminalnog poduzetnika. Exitova praksa da se jednom glumcu dodijeli više uloga Mikiću nije strana, dapače snalazi se u tim okolnostima iznimno dobro, a uspijeva mu naglo i bez mnogo pomagala izmijeniti glas, mimiku, geste pa čak i izgled. Čini se da su Mikićevi najbolji trenuci u ovoj predstavi vezani uz realistično oblikovan lik tužnog i brižnog supruga te uz maštovito prikazan lik policajca dok se koristi ne samo mimikom i gestikulacijom nego i posvemašnjom pokrenutošću, pri čemu govoreni tekst ne gubi na težini. Koreografija Irme Omerzo jedna je od bitnih sastavnica predstave u kojoj se Mikić i Matula uspješno igraju prizorima iz stripova i spotova gospodareći scenom. Na sredini je pozornice samo jedan narančasti tepih koji se rasprostire na početku obilježavajući prostor igre ispričanih predstava u predstavi dok se vrijeme izvan priče događa i oko vanjskih rubova tepiha ili kad je on već zamotan i odnesen sa scene. Videoanimacija Nemanje Nikolića u prizorima sa Šackom i njegovom topografijom zločina duhovit je, ali ne i neophodan element predstave, iako svakako pridonosi groteskizaciji teme. Glazba Stanka Kovačića sastavnica je koja se nenametljivo uklopila u predstavu ne odvlačeći pozornost gledatelja i ne ometajući glumce u njihovim transformacijama. Ana Maras u manjim ulogama dviju supruga, Štenglove i Šackove, energičnim je nastupom zaposjedala scenu u "svojim" prizorima. Međutim, Ksenija Marinković u ulozi susjede pokazala je koliko nenametljivo pribivanje radnji samo u ulozi promatrača može biti glumački uvjerljivo, snažno i nadasve dojmljivo. Nekoliko usputnih primjedaba bez ikakvih dužih replika dalo je prednost mirnom, usredotočenom i pomnom praćenju radnje na sceni. Glumica je izvrsno uspjela ostvariti suigru s ostalim glumcima na sceni, ali i s gledateljima ostajući jedina poveznica uokvirene priče čak i kad se radnja ulančava prizorima sve daljim od prvotnog. Sjedeći na sceni u neupadljivoj kućnoj odjeći i papučama, samo

usredotočeno držeći u krilu napuhan veliki bijeli balon, K. Marinković iskazala je iznimnu sposobnost uživljanja u ulogu gledateljice koja nosi svoju tragediju kamo god pošla i spremna ju je potisnuti radi dobre predstave, ali će je uvijek imati u sebi i neće dati da se u nju dira, čak ni za volju zgodno poentirane glume. To najbolje ilustrira dramski snažna i scenski impozantna bolnost njezina krika s kraja predstave.

Kostimi Mirjane Zagorac svojom su koncepcijom pratili dramaturške zahtjeve pa su se i oni, poput ostalih sastavnica, podredili glumačkoj igri. U predstavi su, uz svakodnevnu odjeću, korišteni ilustrativni detalji koji olakšavaju glumačku preobrazbu poput

sunčanih naočala, kućnih ogrtača ili svećeničke odore, a veći je zahvat iskazan u stereotipno bezličnom policajčevu odijelu. Duhovit je komentar trudnička tunika mlade glumice kojoj Štengl u prologu predstave pumpom napuhuje trudnički trbuh dok se ona žali na njegovu nezainteresiranost za njezino stanje. Središnji motiv predstave – balon – bijel je i razmjerno velik, a u njemu je sadržan dah umrlog djeteta, ali i dah tugujućeg oca koji želi održati kakvu-takvu psihičku stabilnost svoje supruge. Ljubav kojom se napuhuje taj balon sučeljena je mehaničkom i egoističnom redanju Štenglovih fraza na početku predstave. Štenglovo izlaganje o dahu kao ishodištu glumačkoga govora sučeljeno je velikom bijelom balonu u kojemu je sačuvan djelić voljenog djeteta, pomiješan s očevim nastojanjem da iluzija duže traje...

Izvrsna glumačka postava, napeta radnja s velikim brojem obrata i velik broj društveno aktualnih šala vjerojatno će učiniti da *Balon* potraje na Exitovoj sceni. Dah će mu održavati gledatelji sve dok budu pronalazili razlog da svojim dolaskom čuvaju kreativni dah uložen u predstavu, dah koji je pokazao kako je tanka i često nevidljiva granica između glume i života te da njome glumci vladaju samo prividno.

Aktualiziranje dramske situacije išlo je dotle da je i za Šackov lik iskorišten pretjerano eksploatiran primitivan muškarac dinarskog tipa, a poslužio je za obračun s ikonografijom pjevača Thompsona, jednako kao što je nespretno odglumljeni svećenik omogućio refleksije o pedofiliji u Crkvi.